

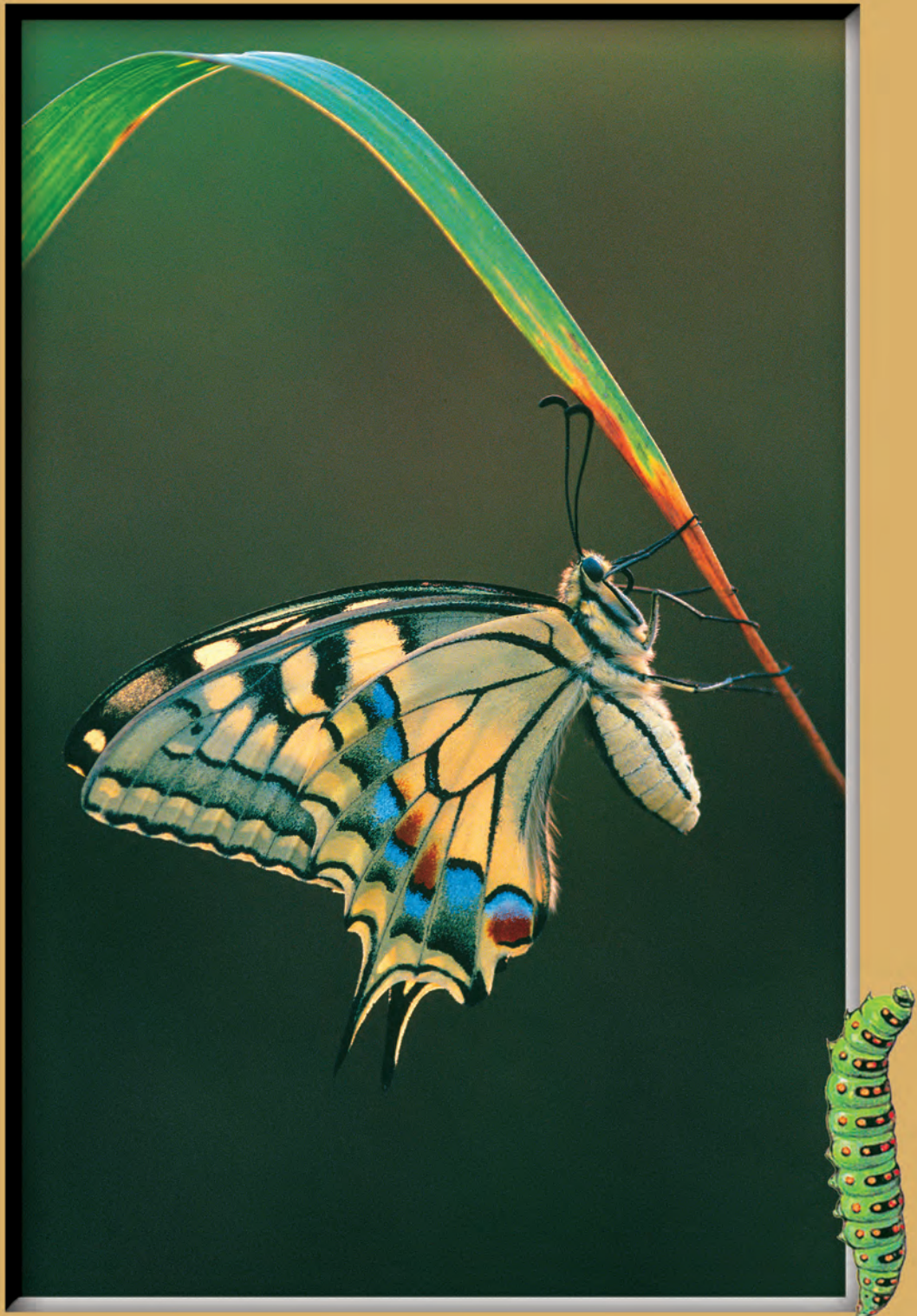
480 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

MADÁRTÁVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

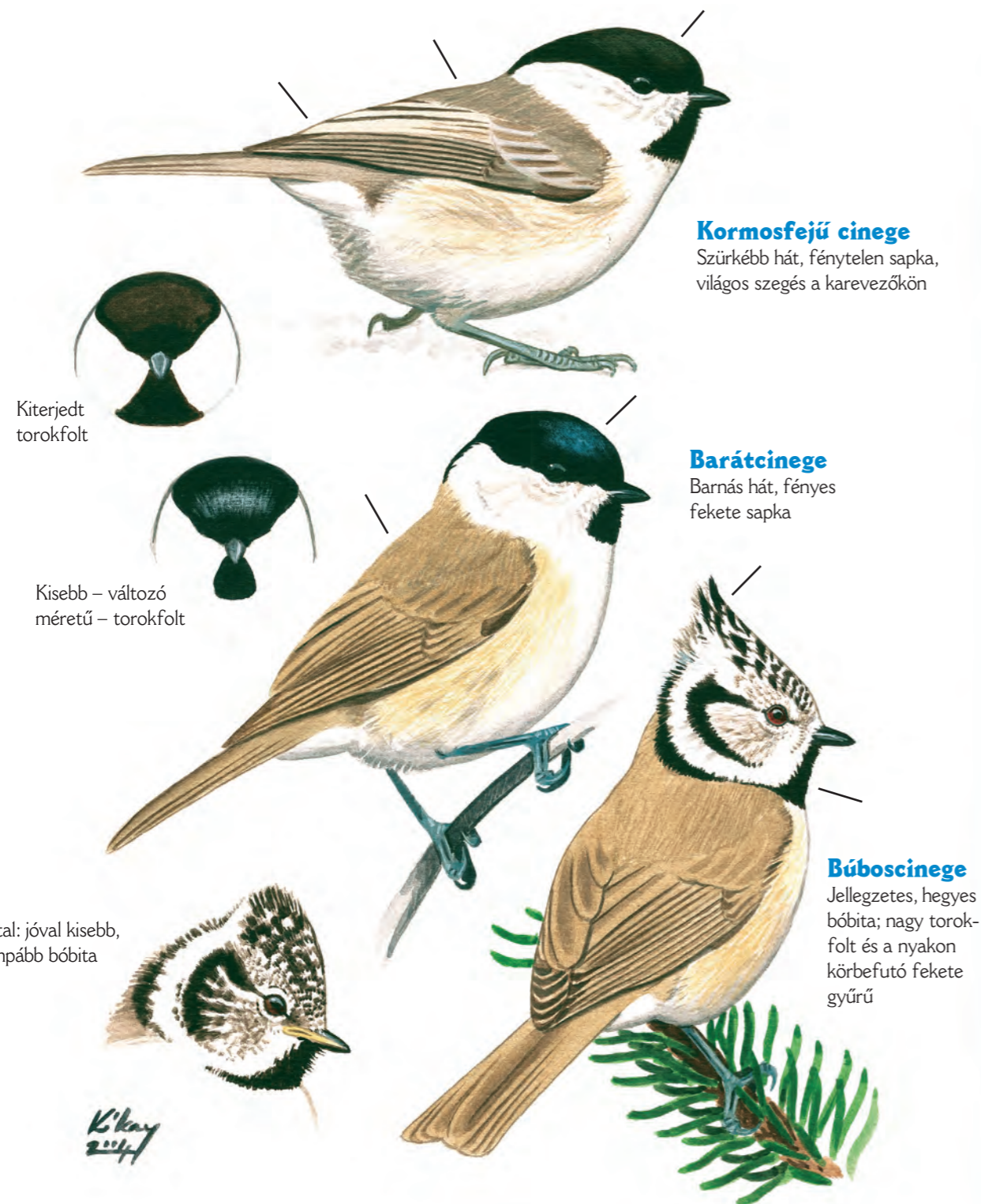
XI. évf. 4. szám – 2004. július–augusztus

Megmentett sasfióka ● Rákosivipera-védelmi Központ ● Kímélendő pillangók

CINEGÉK II.

A most bemutatásra kerülő három faj között a barátcinege (*Parus palustris*) a leggyakoribb. Erdeinken kívül parkokban, kertekben is találkozhatunk vele. A téli etető rendszeres vendége. A kormosfejű cinege (*Parus montanus*) valamivel ritkább, szórványosan fordul elő, elsősorban az Északi-középhegység erdeiben; költési időszakon kívül szinte bárhol felbukkanhat. A búbos cinege (*Parus cristatus*) hazánkban mindössze néhány helyen, elsősorban a Dunántúl nyugati részén fészkel. A költési időn kívül, kóborlásán is ritkán találkozhatunk vele az országban. Mindhárom faj állandó.

Kormosfejű cinege
Szürkébb hát, fénytelen sapka,
világos szegés a karevezőkön

Barátcinege
Barnás hát, fényes
fekete sapka

Búboscinege
Jellegzetes, hegyes
bóbíta; nagy torok-
folt és a nyakon
körbefutó fekete
gyűrű

Kiterjedt
torokfolt

Kisebb – változó
méretű – torokfolt

Fiatal: jóval kisebb,
tompább bóbíta

Szöveg és grafika: Kókay Szabolcs – www.kokay.hu

Kiadja a
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)
kiemelten közhasznú társadalmi szervezet

A természet szolgálatában!

1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel: 275-62-47
Fax: 275-62-67
www.mme.hu

Főszerkesztő: **Ujhelyi Péter**

Munkatársak:

Bagyura János Ragadozóvédelem
Drexler Szilárd MME-hírek
Fatér Imre Tűzokvédelem
Hadarics Tibor Faunisztika
Halmos Gergő Természetvédelem
Karcza Zsolt Vonuláskutatás
Kókay Szabolcs Madárhatározás
Kovács András Natura2000
Lovászi Péter Gólyavédelem
Magyar Gábor Általános madártan
Nagy Károly Monitoring
Péchy Tamás Rákosi vipera-védelem
Szabó Balázs Fontos Madárelőhelyek
Szép Tibor Általános madártan
Vándor Barbara Környezeti nevelés
Varga Gábor Web-hírek

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék)
Csorba Gábor (Magyar Természetudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE Állatszervezettani Tanszék)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)
Kordos László (MAFI Országos Földtani Múzeuma)
Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit,
University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • Bécsy László • Berta Béla
• Forrány Csaba • Kalotás Zsolt
• Kármán Balázs • Novák László
• Streit Béla • Suhayda László • Vízúr János

Tipográfia: **Gór András**

Tördelés, nyomdai előkészítés: **Kitaibel Bt.**
Szerkesztőségi titkár: **Bányai Lászlóné**
Terjesztés: **Harangi István**

Alapító főszerkesztő: **Schmidt Egon**
Felelős kiadó: **Horváth Zsolt** ügyvezető igazgató

Nyomás és kötés: Korrekt Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: **Barkó Imre** ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatóink:
Nemzeti Kulturális Alap
Központi Környezetvédelmi Célprogram

A címlapon: **Fecskefarkú lepke – Kalotás Zsolt** felvétele
Címlapterv: **U.P.**

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk:
www.madartavlat.hu

Elköszönő

A *Madártávlát* új főszerkesztője beköszöntőjében az uniós tagság jelentőségét és a folyóirat megújulásának nagy lehetőségét emelte ki. Ez kétségtelenül nagy fordulat. A folyóirat megújulásával kapcsolatban nincs semmi kétségem arról, hogy az megvalósul. Uniós tagságunk eddig hangoztatott, kizárólag pozitív hatásaival kapcsolatban már nem vagyok olyan optimista. A sors úgy alakította életemet, hogy az új helyzetekhez és lehetőségekhez még egy adalékkal én is hozzájárulok: harminc éves felelősségteljes – és ugyanakkor nagyon kellemes – „szolgálat” után 2004. április 24-i hatállyal lemondtam az MME elnöki tisztségéről.

Ebből az alkalmából adódóan – mint volt elnök – szeretnék tisztelettel elköszönni a *Madártávlát* kedves olvasóitól. A múlt század 60-as éveinek közepén kezdtem a madárvédelemmel foglalkozni. Részt vettem az MME megalakítását előkészítő tanácskozáson. Alapító tagként az első perctől fogva látom az Egyesület fejlődését, sikereit, nehézségeit. A Pilisi Csoport 1974-es megalakítása után néhány hónappal választottak meg az Egyesület főtítkárává. Ebben a tisztségben húsz éven keresztül dolgozhattam a madárvédő közösség érdekében. Ezt követően – közel tíz évvel ezelőtt – választottak az MME elnökévé.

A fent említett kerek évfordulók, a napjainkban zajló új kihívások és formálódó lehetőségek juttattak arra az elhatározásra, hogy visszavonulok az MME vezetőségéből, átadva az elnöki tisztséget más elkötelezett tagtársam számára. Abban biztos vagyok, hogy a madárvédelem, a természetvédelem és így az MME is további életem fontos része marad, és azt remélem, hogy még sokáig a természet szolgálatában állhatok.

Köszönet mindenkinek, aki ehhez segített és segít.

Kállay György

30 év, 28 500 tag, több mint ezer természetvédelmi, szemléletformáló program és megannyi sikeres akció. A nehézségek ellenére együtt vagyunk, és az MME – biztos mondhajuk – meghatározó része lett a magyar társadalomnak. Mindennapi Madaraink Monitoringja, madárgyűrés, fehérgolya-, tűzok- és ragadozómadár-védelem, táborok, MME Tanácsadó Szolgálat, MME-bolt, az *Év madara* és a *Madárbarát kert* program... és még sorolhatnám! Elköszönő elnökünknek és valamennyi tagtársunknak köszönjük, hogy mindez létrejöhett. Én büszke vagyok arra, hogy ennek a közösségnek lehetek tagja. Remélem, hogy az MME-ben jelenleg folyó változások mindenkit meggyőznek arról, hogy a következő 30 évben is érdemes lesz e közösséghez tartozni. Ehhez kérjük bizalmukat, és további támogatásukat!

Madárbaráti üdvözléssel!

Horváth Zsolt

A májusi számban nekem volt alkalmam emlékezni és köszönetet nyilvánítani, most viszont egy hibát kell kijavítanom... Ezúton kérek elnézést, hogy az előző számban éppen Kállay György neve jelent meg hibásan. Kedves György! Te tudod, hogyan készült a májusi szám, és mi lehetett az oka az elgépelésnek. További munkádhoz sok sikert és jó egészséget kívánok!

Ujhelyi Péter

Tartalom

■ Horváth Zoltán: 100 pár felett a hazai rétisas-állomány.	4
■ Demeter Iván, Fatér Imre, Harmos Krisztián, Horváth Márton és Kovács András: Parlagisas-fióka és az MME	5
■ Persányi Miklós: A rákosi vipera védelmében	6
– Péchy Tamás: Rákosi vipera-védelmi Központ	7
■ Bálint Zsolt: A pillangófélék	8
■ Halmos Gergő, Karcza Zsolt és Pigniczki Csaba: Kanalgémek színes gyűrűkkel	11
■ Zalai Tamás – ifj. Oláh János: Magyar Madarászfutam és Terepmadarász Találkozó a Hortobágyon.	12
■ Zöld hírek.	14
■ ifj. Vasuta Gábor: A Tüskevári-legelő és környéke	16
■ Garamszegi István: A kerecsendi Berek-erdő	18
■ Schmidt Egon: Fürödni jó!	20
■ Fráter Erzsébet: Fekete bodza.	21
■ Ujhelyi Péter: Csipogó – Éhes fiókaszájak	22
■ Madártávlát.	23

100 pár felett a hazai RÉTISAS-ÁLLOMÁNY

A Magyarországi Réti Sas-védelmi Program az első országos kiterjedésű MME-programok egyike, amely gyakorlati tevékenysége során számos eredményt ért el. Ezúttal az események alakulását és az elmúlt év költési eredményeinek összesítése kapcsán felmerült néhány gondolatot foglalom össze. A hivatalos kezdet 1987, amikor a réti sas-védelmi bizottság megalakult. Szakközépiskolás diákként ültem a Kaposvári Megyei Múzeum dísztermében; a jobbára zöldruhás madarászokat ekkor láttam először öltönyben. Az aktuális problémák és elérendő célok megbeszélése mellett összeírásra kerültek az ismert költőpárok, amelyek száma akkor 16 volt. Azokban az években még piros tollal rögzítettem minden réti sas-megfigyelést a naplómban. Az évek folyamán a terepi munka, a védelmi tevékenységek, egyeztetések, valamint a konferenciákon gyűjtött tapasztalatok következményeként jól felkészült szakemberekből álló társaság jött létre, amely teljes erejével a faj védelméért küzdött – s teszi ezt ma is országsszerte. E munka eredményeként látványosan emelkedett a hazai költőpárok száma. Ma már Somogyban bármerre járók, találkozom réti sással (még lakott területek felett átrepülő egyedeket

is gyakran látok) Tavaly a barcsi belvárosi irodánkban is réti sas hangjára figyeltem fel. Egy napsütéses februári napon két öreg réti sas körözött és kiabált a város felett. A 2002. év adatai alapján 98 pár réti sas fészkel hazánkban. Ez a szám azokat a revíreket jelentette, ahol a saspárnak ismert a fészke is. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy az utóbbi években az országos állomány több mint 90%-át ismertük, az ország minden részéről érkeztek adatok. A költőállományt ekkor 98-105 párra becsültük. 2003-ban vártam, mikor kapok hírt a századik párról. Az események gyorsan zajlottak. Wágner László hívott, hogy Baranya megyében egy tölgyesben új fészkek kerültek elő, s az öreg madarak is ott vannak. Majd Somogyban, egy Dráva melletti erdő részben épülő fészket ellenőrizve kiderült, hogy új párról van szó, mert mindkét szomszédos revír és ez a fészkek is foglalt volt. Fenyősi Lászlónak – aki a fészket találta – gratuláltam és megjegyeztem, hogy ez a századik! Két hét múlva Zalából Megyer Csaba hívott, hogy megvan-e a 100. pár, mert egy tőzeglánya-tó közelében egy égerfán új fészket talált. Rövid beszélgetés után megállapodtunk, hogy ha ez már nem a századik, akkor viszont a következő százból az első. Ezután következett Tolna megye, majd az alföldi régió is felzárkózott: Hortobágy, Békés és Csongrád megye is bejelentette új revírjeit. A legnagyobb meglepetést egy újabb régió bekapcsolódása szerezte: Komárom megyében a Gerecse északi oldalán egy bükkösben ütött tanyát egy saspár. Akkorra már biztossá vált, hogy a 2003-as összesítés 100 pár felett lesz, a kérdés csak az volt, hogy mennyivel. Az adatok összegyűjtése során kiderült, hogy 18 párral haladtuk meg a százat, a párok régiós bontásban a mellékelt táblázatban szerepelnek. A teljes országos állományt 118-130 párra becsüljük.

A '90-es évek réti sas-védelmi konferenciáin mindig visszatérő kérdés volt, mennyi réti sas költött hazánk jelenlegi területén? Haraszthy László szinte mindig 200 párról beszélt, ami akkor szinte elképzelhetetlennek tűnt, ma viszont úgy tűnik, ez már nem is olyan irreális. Úgy gondolom, ez az eredmény komoly mérföldkő a hazai ragadozómadár- és természetvédelem történetében.

Ezúton szeretném megköszönni a program résztvevőinek kitaró és aktív munkáját, továbbá az adatok gyors és pontos továbbítását.

Horváth Zoltán

A magyarországi réti sas-állomány költési eredményei 2003-ban

Hely	Költőpárok száma	Sikeres költések száma	Kirepült fiatalok száma
Alsó-Duna	15	10	11
Baranya	21	13	20
Békés	4	3	5
Bodrogsziget	1	-	-
Csongrád	7	5	9
Fejér	2	2	5
Hortobágy	8	7	11
Kisalföld	2	2	5
Kiskunság	4	4	6
Komárom	1	1	1
Közép-Tisza	4	4	6
Somogy	27	17	25
Tolna	7	6	7
Vas	2	2	3
Veszprém	3	2	3
Zala	10	9	13
összesen	118	87	130

© HORVÁTH MÁRTON FELVÉTELEI

Parlagisas-fióka és az MME

Első ízben sikerült hazánkban mesterségesen kikeltetni a világszerte veszélyeztetett ragadozómadár fiókját

Egyesületünk szakemberei március végén egy veszélyeztetett, Cserhát környéki parlagisas-fészkekből két tojást mentettek ki. A Bükk Nemzeti Park illetékes természetvédelmi őrje időben észlelte, hogy a rendkívül érzékeny madarak emberi zavarás miatt elhagyták a fészkeiket, így a tojások pusztulásra lettek volna ítélve. A tojások a mentést követő néhány órán belül az MME keltetőgépébe kerültek, majd fejlődésüket a következő 43 napon folyamatosan figyelemmel kellett kísérni. A parlagisas-fiókák sikeres mesterséges keltetése világszerte ritka esemény, ezért rendkívül körültekintően kellett beállítani a természetes körülményeknek megfelelő keltetési paramétereket. Sajnos az egyik tojás fejlődése ismeretlen okok miatt így is megállt négy hét után. A másik fióka a kikelés előtt három nappal már csipogott a tojásban, ami biztató jele volt a sikeres kelésnek.

A május 11-én hajnalban kikelt fiókat egy hétig felváltva neveltük, majd egy segítőkész solymász kollégához (Fördös Zsolt) került, aki további két hétig gondoskodott a fióka megfelelő ellátásáról. Az etetések egy sasfejet formázó bábu segítségével történtek (ezzel csökkentve annak veszélyét, hogy a fióka az emberekhez szokjon, rosszul „szocializálódjon” – a szerk.). Ezután sikerült a fiókat egy vadon élő parlagisas-pár fészkebe helyezni a Hevesi-síkon, hogy a madár júliusban természetes körülmények között felnevelkedett sasként hagyassa el a fészket. A fészkekben egy hasonló korú fióka nevelkedett. Mivel a terület táplálékban igen gazdag, az öreg pár számára nem jelenthet problémát két fióka táplálása. Szerencsés véletlen, hogy épp abban a fészkekben neveltek a sasok egyetlen, hasonló korú fiókat, amelyet fészkekamera-rendszer segítségével terveztünk megfigyelni. A fészkek történéseit így

most folyamatosan kamera figyel, a felvételeket pedig számítógép rögzíti.

Öt nappal a keltetőben kikelt fióka visszahelyezése után mindkét fiókat meggyűrűztük, színes és hagyományos gyűrűvel is. Az általunk behelyezett madár ekkor már agresszíven próbált az emberrel szemben védekezni. Terveink szerint kirepülés előtt a fiatal sasra műholdas jeladó fogunk felszerelni, hogy sorsát a kirepülést követően is figyelemmel kísérhessük – ha minden jól alakul, akár két évig is.

Március közepétől május végéig a kottló parlagi sasok nagyon érzékenyek a zavarásra, és a magukra hagyott tojások akár percek alatt elpusztulhatnak a szélsőséges időjárás miatt (erős napsütés, eső stb.), vagy ragadozók áldozataivá válhatnak. Évente a hazai költések mintegy egyötöde emberi zavarás miatt megy tönkre, ezért az MME arra kéri azokat a gazdálkodókat, akik a területükön nagy méretű ragadozómadár-fészket észlelnek, hogy lehetőleg ne álljanak meg a fészkek közvetlen közelében, mert azzal az akaratukon kívül is könnyen a fészkek pusztulását okozhatják.

Köszönet Fördös Zsoltnak, Ferenc Attilának, Dudás Miklósnak és Balázs Istvánnak a tojás keltetésében és a fióka nevelésében nyújtott segítségért.

Demeter Iván, Fatér Imre, Harnos Krisztián,
Horváth Márton és Kovács András

További információ:

Horváth Márton, tel: 30/525-40-71, e-mail: mhorvath@nhmus.hu
Demeter Iván, tel: 30/525-40-70, e-mail: divan00@axelero.hu

A RÁKOSI VIPERA

védelmében

A hüllőkre a legtöbben viszolygva gondolnak, pedig ezek az állatok nem csupán természeti, hanem jelentős kulturális értéket is képviselnek. Megjelennek a művészeti alkotásokban, a hitvilágban, a regéinkben és szólásainkban; gondoljunk csak a család jólétére vigyázó házi kígyókra, a görög mitológia kígyóhajú Gorgóira, de az is elég, ha elhaladunk egy patika előtt, s máris a kelyhen tekerdő kígyóval, azaz Aszklépioszkal, a gyógyítás istenének szimbólumával találkozunk.

Bár a rákosi vipera mérgeskígyó, jóformán teljesen védtelen az emberrel, illetve az ember természetromboló tevékenységével szemben. Az intenzív mezőgazdasági művelés terjedésének és az oktalan üldözésnek eredménye, hogy példátlan gyorsasággal tűnt el korábbi élőhelyeiről. Ma már ez a kontinens egyik legféltettebb hüllőfaja, amely az egész világon csak Magyarországon található meg; ennél fogva ránk hárul a felelősség, hogy megtartsuk ezt az állatot az utókor számára.

Magyarországon a rákosi vipera 1986 óta fokozottan védett, természetvédelmi értéke jelenleg egymillió forint! A büntetés

kilátásba helyezése azonban, lássuk be, édeskevéssé egy élőhelyeit elvesztett, és a gyűjtők által igen keresett hüllőfaj megmentéséhez.

Az utóbbi években nyilvánvalóvá vált, hogy az idők során az egymástól elszakadt, kis létszámú és egyre fogyó állományok nem képesek már a természetes elhullást sem kiegyenlíteni, nem is beszélni a szándékos pusztításról és gyűjtésről. Ezért kellett haladéktalanul közbelépni és kidolgoznunk egy aktív védelmi programot. Szívvel remélem, hogy ezzel még jövethetjük a rákosi vipera állományait ért károkat.

A faj megmentése érdekében példátlan összefogás alakult ki a gazdasági, az állami és a civil szektor között, amiért ezúton is szeretnék köszönetet mondani a résztvevőknek. A védelmi központ alapötlete a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület viperával foglalkozó csapatától ered, amelyhez később csatlakozott az állami természetvédelem és a Fővárosi Állat- és Növénykert is. 2001-ben ebben az intézményben rendeztük meg azt a szakmai konferenciát, ahol neves külföldi és hazai szakemberek áttekintették a rákosi vipera helyzetét, majd javaslatokat tettek a faj védelmére. Az összefogás ekkor újabb lendületet kapott.

A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága az MME segítségével megvásárolta azt a tanyát, amely stratégiaileg éppen ideális helyen van a faj védelme szempontjából. Az áram tájvédelmi előírásoknak megfelelő bevezetése azonban további 24 millió forintba került volna; ekkor a regionális áramszolgáltató vállalat bizonyult rendkívül segítőkésznek, így az eredeti összeg tizedéért juthatott ide az elektromosság.

Az építkezés költségeit a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium biztosította, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága pedig – mint beruházó – formába öntötte a megálmodott elképzeléseket. A munkálatok az elmúlt év decemberében kezdődtek, s ez év áprilisában már megtörtént az épületek

műszaki átadása. A beruházás teljes költsége 22 millió forint, ebből épült a szolgálati lakás, a viperák téli szállása, a szabadtéri terráriumok és az egyéb kiszolgáló létesítmények.

A további üzemeltetéshez és fejlesztésekhez az elkövetkező négy évben az Európai Unió LIFE Nature pályázati rendszere biztosít forrásokat, pontosan a program költségeinek felét, mintegy 324 500 Eurót.

Több mint egy hónapja az Európai Unió teljes jogú tagjai vagyunk. Csatlakozásunkat, ahogy azt az említett pályázat is szemlélteti, óriási munka előzte meg a természetvédelemben. 2002-ben a nemzeti parkok, a civil szervezetek és a tudományos élet képviselőinek részvételével kidolgoztuk a II. Nemzeti Természetvédelmi Alaptervet, amit még decemberben el is fogadott a Kormány. Azóta elkészült mind a tíz hazai nemzeti park fejlesztési terve, amely többek között 110 000 hektáron megvalósuló élőhely-rekonstrukciót és 126 bemutató- és látogatóhely létesítését tartalmazza. Az uniós jogharmonizáció részeként 1066 faj (498 növény- és 568 állatfaj) közösségi védelmét hirdettük ki hazai jogszabályban.

Mindemellett befejeződött az európai jelentőségű természetvédelmi értéket képviselő élőhelyek, a Natura 2000 területek

Persányi Miklós és Péchy Tamás a viperatelep megnyitóján

kijelölése, ami kétségtelenül az utóbbi évek legnagyobb természetvédelmi kihívása volt... persze ezzel a folyamatnak még nincs vége. A jogszabály megszületése után is rengeteg munka vár ránk, a területek megfelelő kezelésének biztosításával.

Sok teendőnk van tehát, de ilyen összefogás és ilyen eredmények láttán úgy gondolom, nem kell tartanunk ezektől sem. Hölgyeim és Uraim, köszönöm kitartó munkájukat, gratulálok az eddig elért eredményekhez, a központ létrejöttéhez, működtetéséhez pedig jó egészséget kívánok Önöknek!

Persányi Miklós környezetvédelmi és vízügyi miniszter megnyitó beszéde alapján; elhangzott a Rákosivipera-védelmi Központ átadásán, 2004. június 7-én.

Rákosivipera-védelmi Központ

A központ létrehozásának gondolatát az MME rákosivipera-védelmi programvezetőjeként 6 évvel ezelőtt fogalmaztam meg először; létrehozásának indoka az volt, hogy reális veszélye van annak, hogy ez a kis termetű vipera hazánkból, s így egyben a Földről is végképp kipusztul. A fajjal foglalkozó szakemberek egyöntetű véleménye volt, hogy az egymástól elszakadt, kis létszámú részpopulációk ma már nem képesek a természetes elhullást sem kompenzálni, s lassan felmorzsolódnak. Az eddig megismert 11 élőhely némelyikéről nagy valószínűséggel a szemünk előtt tűnt el a faj, az állami természetvédelem és az MME erőfeszítései ellenére. Ezért született meg a döntés 2003 februárjában, hogy meg kell építeni a Rákosivipera-védelmi Központot. A központ elsősorban a KvVM költségvetéséből épült meg, de az ingatlan megvételére például az MME biztosított fél millió forintot.

A védelmi központban szabadtéri bokszkokban lettek elhelyezve a rákosi viperák, és ebben az évben további egyedek kerülnek befogásra. Ezzel megkezdődik a faj tenyésztése, aminek elsődleges célja a még megmaradt populációk megerősítése. A program hosszú távon hozhat eredményeket, hiszen az első kibocsátásra véleményünk szerint csak 6-8 év múlva kerülhet sor. A bokszkokban született fiatal kígyók az első telet egymástól elkülönítve a laborépületben (terráriumokban) töltik, majd a következő év májusában kerülnek át a nevelőbokszkokba.

A Rákosivipera-védelmi Központ működtetését a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága az MME-re bízta; az ott folyó munkát segíti az ELTE Genetika Tanszék, Major Ágnes közreműködésével, aki a genetikai vizsgálatokat végzi és lesz segítségünkre az ezirányú kérdésekben. Az állatorvosi felügyeletet a Fővárosi Állat- és Növénykert biztosítja, Soós Endre lesz ebben segítségünkre. Ezen intézmények képviselői azonban nemcsak konkrét feladatok megoldását vállalták magukra, hanem reményeink szerint a faj megmentésére szerveződő szakértői csoport munkájában is részt vállaltak. A védelmi központban dolgozó kolléga az MME állományába kerül. A Rákosivipera-védelmi Központ egyelőre nem látogatható.

Péchy Tamás

A PILLANGÓFÉLÉK

A köznyelv nem sok különbséget tesz lepkék és pillangók között. A laikusok talán csak annyit éreznek, hogy a pillangó valami nemes, szép teremtmény, míg a lepke hétköznapi. Pedig a pillangó név a zoológiában a nappali lepkék egyik családját jelöli: a közel 600 fajt magában foglaló pillangóféléket (Papilionidae). A család névadó génusza a *Papilio*, amit „pillangó” néven nevezett magyarul már jó kétszáz éve Földi János is, „magyar Linné”.

A pillangófélék legnagyobb változatosságukat a trópusokon érik el; sajnos az európai kontinens „pillangóügyleg” bizony még az átlagosnál is szegényebb. Ezt tükrözi a mi kárpát-mendencei faunaterületünk is: az apollóformák (Parnasiinae) és a pillangóformák (Papilioninae) két alcsaládjából mindössze öt faj található ezen a vidéken.

Az apollóformákat Európában a *Zerynthia*, az *Archon* és a *Parnassius* génuszok képviselik. Az első két csoport hernyói farkasalmaféléken élnek, míg az apollólepkék keltike- vagy varjúhájfajokra specializálódtak. Mindegyikük színezete feltűnő, jelezve ezzel a madaraknak, hogy testük mérgeanyagokat tartalmaz, ezért elfogyasztásuk nem ajánlatos. Nem is rejtőzködnek el: a nagy apollólepke (*Parnassius apollo*) hernyója például a legforróbb napsütésben ül ki a varjúháj levelére táplálkozni, míg a sárga-fekete bibircsós *Zerynthia*-hernyók a dús farkasalmásokban már messziről „világítanak”.

A mi farkasalmalepkénken (*Z. polyxena*), a „csipkés böngörön” kívül Európában még három vagy négy képviselője él a génusznak. A kifejlett lepkék vész helyzetben halottnak tettetve magukat oldalukra fekszenek, és sárga-piros rajzolatú potrohukat „összeböngörítve” próbálják elriasztani támadóikat. A farkasalmalepke gyakorlatilag minden olyan üde síkvidéki helyen előfordul, ahol a farkasalma nagyobb telepeken megtalálható. Különösen kedves színtöltje a pillangófaj az egyébként igen fajszegény akácósainknak. Dombvidékeinken az utóbbi évtizedekben kissé visszaszorult, ami nemcsak a szárazabb, ezért a farkasalmának kedvezőtlenebb nyaraknak tudható be, hanem az intenzívebb tájhasználatnak: a fölhagyott heglábi szőlők

vagy ligeterdőket újra művelésbe fogják, sőt nem egy esetben ezeket a területeket – mivel nagyobb települések kedvelt zöldövezeti sávjában vannak – egyszerűen beépítik. Ezért tűnt el a faj Budapest környékének sok korábbi lelőhelyéről. Viszont még bőven maradtak népségei, sokszor a legelképezhető helyeken, szeméthyegyek és fedetlen szennyvízcsatornák közvetlen közelében. Hát már ezért is megérdemli ez a gyönyörű faj, hogy védjük, mert képes olyan helyeket is benépesíteni, ahol mi képtelenek lennénk élni.

Az egyébként is kis fajszerű *Archon* génuszt csak az apollói arkón (*Archon apollonius*) nagyon kevés populációja képviseli az európai kontinensen. Érdekeség, hogy az egyetlen ismert bulgáriai populációról a közelmúltban bizonyították be, hogy mesterségesen betelepített példányok hozták létre. Aki március-április folyamán Anatóliába vagy Palesztínába utazik, a szurdokok mélyén, sziklás, de üde helyeken találkozhat ezzel az egzotikus fajjal.

Európában az apollólepkék (*Parnassius*) három faja él. Egyikük, az alpesi vagy főbusz-apollólepke (*Parnassius phoebus*) nemcsak az összes eurázsiai magashegységben, de még Alaszkában is előfordul. Európai elterjedése az Alpokra korlátozódik. Ez az egyetlen olyan európai apollólepke, amelynek elülső szárnyának alsó szegélye mentén „vérpetty” díszlik. A másik két, faunaterületünkön is előforduló faj kevésbé díszes. A nagy apollólepke (*P. apollo*) hazánk mai területén nem tenyészik. Amióta tudományos módszerekkel folyik a lepkék kutatása, azóta tudjuk: a faj európai léte rohamosan fogyatkozik. Síkvidéki és alacsonyabban levő folyóvízgyi

népségei sorban tűnnek el. Ennek okai összetettek: alacsony egyedszámú populációk, túlgűjtés, megváltozott tájhasználat, egyre melegebb klíma és kevesebb csapadék. Időnként felröppen a hír a faj soproni vagy bükk-i előfordulásáról, de nyugati határunkon nincs olyan terület, ahol a jelenlegi viszonyok között a nagy apollólepke életteret találhatna; egy-egy nyári vihar viszont könnyen a Kőszegi- vagy a Soproni-hegységbe sodorhatja példányait. Ez különösen olyan évben valószínű, amikor egyes populációk egyedszáma különösen magas. A nyugati határunkhoz legközelebb az alsó-ausztriai Borostyánkőn fordult elő, de előfordulását innen 1950 után már nem jelezték. Bükk-hegységi előfordulása azért lehet kizárt, mert ez a vidék az ország növények és rovarok szempontjából legjobban kikutatott területe, és bármennyire is elszigetelt egy populáció, a nagy apollólepke elég feltűnő ahhoz, hogy ne kerülje el se a botanikusok, se az entomológusok figyelmét. A faj számára egyetlen, talán alkalmas terület a mai Magyarország területén a Béklyó volt, de innen sincsenek példányaink (megemlítendő, hogy innen légvonalban kb. 70 km-re már tudunk a faj szlovákiai előfordulásáról). A szlovákiai, kárpátaljai és erdélyi Kárpátokban még sok helyütt tenyészik a nagy apollólepke. Északi szomszédaink különös hangsúlyt helyeznek védelmére.

A kis apollólepke (*P. mnemosyne*) igazi pannóniai gyöngyszem. Áttetsző szárnyain a foltocskába rendeződő kevés fekete pikkely elegáns külsőt kölcsönöz a fajnak. Az országban sokfelé megtalálható, szóróványosan még az Alföld „kultúrsivatagában” is, ahol állományai a folyóparti árterek maradvány-keményfaligeteiben helyenként megtalálhatók. Ezek a népségek erősen veszélyeztetettek, így érdemes védelmükre külön stratégiát kidolgozni, mivel alapos kutatások bizonyítják, hogy ezek a populációk nem azonos eredetűek a hazai domb- és hegyvidéken élőkkal. Érdekeség még, hogy a Déli-Kárpátokban egy egészen sötét, „kormozott” alfaj is repül, amely bizonyosan balkáni eredetű.

A pillangóformákat Európában két génusz képviseli: a *Papilio* és az *Iphiclides*, amelyek egyáltalán nem túl közeli rokonai egymásnak. A mi fecskéfarkú pillangónk (*P. machaon*) mellett Európában még két vagy három fajt találhatunk: a kizárólag Korzika és Szardínián honos korzikai pillangót (*P. hospiton*), valamint a Földközi-tenger medencéjében és Nyugat-Ázsiában elterjedt déli pillangót (*P. alexanor*). Az északnyugat-afrikai félsivatagos élőhelyein tenyésző szaharai pillangót (*P. saharae*), amelyet eddig a mi fecskéfarkúnk egyik ökológiai változatának hittünk, különféle megfontolások alapján egyes szerzők önálló fajnak tekintik. Az európai kontinensen egyetlen *Iphiclides*-faj él, a kardoslepke (*I. podalirius*), de a legújabbban az északnyugat-afrikai-ibériai elterjedésű, kissé dúsabban rajzolt rokonát *I. feisthamelii* néven önálló fajként kezelik.

A pillangók eredetileg erdei fajok, a trópusokon nagy részük a lombkoronában él. Az európai pillangók viszont nyílt területekre jellemzőek, sőt a mi fecskéfarkúnk már teljesen

Fecskéfarkú pillangó *Papilio machaon*

Országszerte gyakori, hernyója ernyősökön él, köztük konyhakerti növényeken is, de számtalán kártételéről nincs tudomásunk. Évente két-három nemzedéke fejlődik. A lepkék előszerezettel tartózkodnak dombtetőkön, és gyakori vendégek a városi parkok vagy kertek virágain. Egyik legszebb nappali lepkénk, védelme nevelő célzatú. Természetvédelmi értéke: 2000 Ft.

Kardoslepke *Iphiclides podalirius*

Országszerte gyakori, különösen emberi települések közelében. Hernyója csonthéjasokon él, régebben jelezték kártételét is. Védelmét szépsége és populációjának sérülékeny volta indokolja: igen érzékeny a permetezésre és más modern növényvédelmi beavatkozásra. Aszályos időszakokban a lepkék tömegesen szívatognak pocsolják mentén vagy a nedves földön. Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft.

Farkasalmalepke *Zerynthia polyxena*

A hazai populációk képezik az európai uniós állományok igen jelentős részét. Ember által bolygatott üde erdőkben, árokpartokon, felhagyott gyümölcsösökben fordul elő. Különösen kötődik a farkasalmához. A Nemzeti Biodiverzitás Monitorozó Rendszer egyik célfaja a nappallepkék közül. Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft.

Kis apollólepke *Parnassius mnemosyne*

A későtavaszi-koranyári lepketársulás egyik jellegzetes erdei faja. Hernyója keltikefajokon él. Igen érzékeny az erdő szerkezetének megváltozására, így élőhelyéről könnyen kipusztul, ha az erdő ligetessége megszűnik. Még országszerte előfordul és gyakori, de síkvidéki állományai jelentősen megfogyatkoztak. Természetvédelmi értéke: 10 000 Ft.

Nagy apollólepke *Parnassius apollo*

Magyarországon nem honos, de a Kárpátokban még sokfelé tenyészik. Igazi hazája a sziklás havasok és a rideg ázsiai erdős-nyílt vidék. Állományai rohamosan fogyatkoznak, elsősorban a megváltozott tájhasználat és a melegebb éghajlat miatt. Az európai nappallepke-védelem címerfaja is lehetne; a környező országokban szigorú természetvédelmi törvények óvják.

az ember által formált környezethez adaptálódott. Tápnövényei elsősorban ernyősök, köztük a konyhakerti kapor, murek és répa, ezért feltűnő színezetű hernyójával sokszor találkozhatunk. Ha megzavarjuk, fejpajzsa mögül egy kis narancssárga szarvacskát tol ki védekezésül, ami a hernyó színe mellett hatásos figyelmeztetés a támadó számára, hogy a hernyó kellemetlen ízű. A lepkékkel leggyakrabban kopár dombtetőkön vagy kilátók környékén találkozhatunk, ahol a hímek területet foglalnak, és várják a megjelenő nőtényeket. Ez olyan viselkedési mód, amit még trópusi környezetben „kísérleteztek” ki a lepkék. A hatalmas kiterjedésű erdőségek kiemelkedő pontjai egyfajta „találkozóhelyek”, ahol könnyebben egymásra találnak a különböző ivarok. Úgy látszik, ez a stratégia mérsékeltövi viszonyok között is beválik.

A kardoslepke rokonsága jóval kisebb fajsámú, és közeli rokonságot az Óvilág trópusi területein igazán nagyon változatos *Graphium*-fajokkal mutat. Egy-egy meleg, füllesztő nyári napon sokszor még a budapesti belvárosban is feltűnnek egyedei. Nemezszer láttam őket irodám ablakából a Baross utcában vitorlázni! A lepkék ugyanúgy „dombtetőznek”, mint a fecskéfarkúak, így a Gellért-hegyen a Szabadság-szobor környékén általában több példány is verseng egy-egy kedvezőbb űrhelyért. A nőtény a csonthéjasokra petézik; vannak évek, amikor a meglepően jól rejtőzködő, zöld színű és sárga mintázatú hernyók rágásukkal a szilvásokban vagy mandulásokban kisebb kárt is okoznak.

A fentiek alapján talán jogos a kérdés: ha egyik magyarországi pillangófaj se veszélyeztetett, egyikük se pannon különlegesség, nagy állományaik vannak országszerte, akkor minek védjük őket? A természetvédelem nem csak tiltás, hanem nevelés és értéktartás is. Azzal, hogy ezeket a mindenki által szépnek, sőt gyönyörűnek tartott teremtményeket törvény védi, a természetvédelem több eredményt is elért. Ráirányította a figyelmet a kevésbé feltűnő ízeltlábúakra, felhívta a figyelmet arra, hogy természetes környezet pusztulásával az ízeltlábúak is veszélybe kerültek és megtanította a nagyközönséget, hogy az ízeltlábúak is „értékesek” és törvényileg védhetők.

Gondoljunk csak bele, milyen reményt sugalló látvány az albertfalvai szeméttelrakó akácok szegélyén a petező farkasalmalepke, a budai Irhás-árok kacsalábbonforgó házainak utcáiban virágokon szívogató kis apollólepke, a 112-es busz mellett a legnagyobb csúcsporgalomban elhúzó fecskéfarkú, vagy a turistahadak felett vitorlázgató és egymást egekbe kergető kardoslepkék a Gellért-hegyen. Ezeket nekünk, természetet szeretőknek meg kell védenünk, őriznünk és szeretnünk kell. Nélkülük bizony sivárabb lenne az életünk!

Bálint Zsolt

(Szerkesztői megjegyzés: a cikkben a fajok jelenleg használatos magyar elnevezéseit szerepeltettük; a szerző – valamennyi európai fajra kiterjedő – tervezete a www.madartavlat.hu honlapon található.)

© BÉCSY LÁSZLÓ

Egy éve kapcsolódott be hazánk a Nemzetközi Kanalasgém Munkacsoport (Workinggroup for Spoonbills International – Hollandia) gyűrzési programjába, amely keretén belül párhuzamosan több országban (Dánia, Hollandia, Horvátország, Irán, Magyarország, Mauritánia, Németország, Románia, Szerbia-Montenegró, Ukrajna) jelölik a kanalasgémeket színes gyűrűkkel. Az eddigi tapasztalatok és eredmények segítségével több évre szóló kutatási tervet dolgozott ki a Madárgyűrzési Központ a fokozottan védett kanalasgém hazai állományának vonuláskutatására.

A teleszkóppal és kézitávcsővel egyaránt leolvasható kódú színes jelölés a hagyományos madárgyűrzéshez képest sokkal több hasznos információt szolgáltat a madarak vonulási, költési, lokális mozgási sajátosságairól, anélkül, hogy az egyedeket a későbbiekben be kellene fogni az azonosításhoz. A legtöbb fémgyűrűs megkerülésről csak azért szerezhettünk tudomást, mert a gyűrűs madár tetemét megtalálták, de a pontos körülmények ilyenkor csak ritkán derültek ki. Ezekből az adatokból igen nehéz választ adni a madár vonulásával kapcsolatos kérdésekre. Ezzel szemben a színes gyűrűs leolvások nem zavarják a madarakat, a megfigyelés helye és ideje a madár tényleges vonulási, mozgási szokásainak egy pillanatát tükrözik. A módszer segítségével akár több megkerülési adat is könnyen regisztrálható egy-egy madárról, így előbb-utóbb kirajzolódik a madár élettörténete, megismerhetjük a költési területét, a táplálkozóhelyeit, vonulási szokásait.

2003-ban a Kiskunsági Nemzeti Park, valamint a Duna-Ipoly Nemzeti Park illetékességi területén, összesen három helyen (Kolon-tó, Csaj-tó, Dinnyési Fertő) 74 fiókára került színes gyűrű. Az idei évben a Körös-Maros Nemzeti Park (Biharugrai halastavak), a Hortobágyi Nemzeti Park (Hortobágyi halastavak), a Kiskunsági Nemzeti Park (Csaj-tó, Kolon-tó) és a Duna-Ipoly Nemzeti Park (Dinnyési Fertő, Rétszilás) illetékességi területein összesen 101 kanalasgém-fiókat sikerült ellátni színes gyűrűvel.

A Madárgyűrzési Központ adatbankjában jelenleg 144 kanalasgém megkerüléseit tartjuk nyilván, ebből 83 példányt 1908 és

KANALASGÉMEK

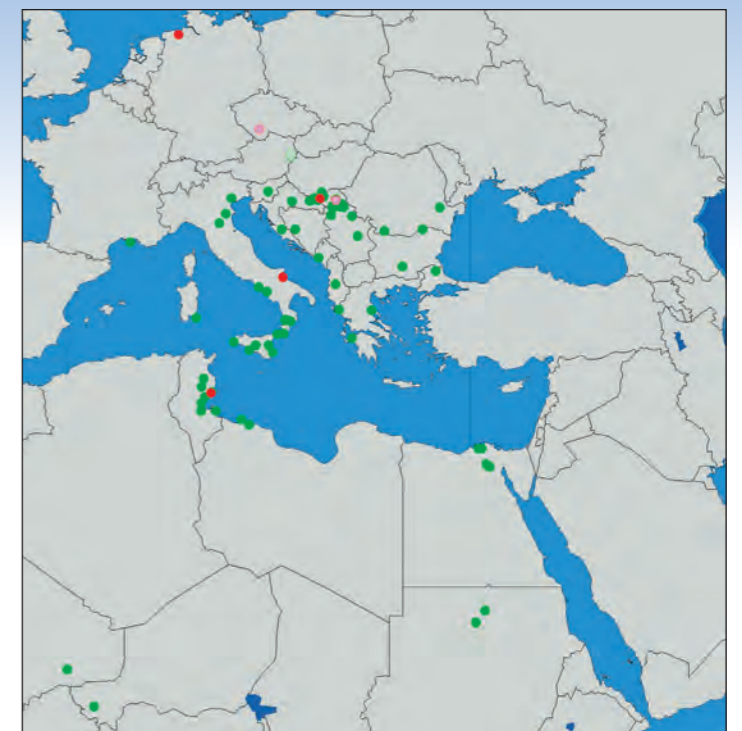
színes gyűrűkkel

1973 között jelöltek. Sajnos a korai adatok hiányossága (a Madártani Intézet gyűjteményének megsemmisülése) miatt 76 madár megkerülésének körülményeit teljesen homály fedi. A többi közül egyet sérülten találtak, hatnak pedig már csak a teteme került elő. A Magyarországon 1974 és 2003 között csak fémgyűrűvel megjelölt 567 kanalasgémről 7 példány került meg a későbbiekben. Ebből egy esetben sérülten, 6 esetben már elpusztult találtak meg a madarat. A 2003-ban színes gyűrűvel megjelölt 74 madárból eddig 45 példányt figyeltek meg (összesen 127 alkalommal), és kettőt találtak elpusztulva még a költőterületen. A megfigyelések zöme hazai, a kirepülés utáni időszakból, de 5 madarunkat külföldön is észlelték (Horvátország, Németország, Olaszország, Tunézia). Egyik, a Csaj-tavon jelölt kanalasgém gyűrűjét június végén, még a kikelés helyén olvasták le, július végén a horvátországi Kopácsi-réten, majd szeptember közepén Németországban, a Jade-öböl környékén (Északi-tenger) figyelték meg a madarat. Ez az adat a Magyarországon jelölt kanalasgémek megkerülései között a legészakabbi.

A Madárgyűrzési Központ adatbankjában összesen 7 külföldön megjelölt madárról található magyarországi megkerülési adat, közülük 3 madarat Ausztriában jelöltek – csak fémgyűrűvel –, és a megkerülési körülmények sajnos ismeretlenek. E cikk megírásáig négy, külföldön (egy Cseh Köztársaságban, három pedig Szerbiában) jelölt kanalasgém színes gyűrűjét olvasták le hazánkban.

A kanalasgém elterjedési területe meglehetősen diszpergált, a magyarországi állomány stabilnak tekinthető, központi elhelyezkedésű és európai léptékben jelentős. A magyar állomány kb. 1000-1500 párra tehető (az európai állomány kb. 20%-a), amiből a legjelentősebb a hortobágyi állomány (több mint 400 költő párral), a csaj-tavi állomány (közel 200 párral), és a Dinnyési Fertőn költő kb. 120 pár. Az elsőéves fiatal madarak általában a telelőterületen maradnak az első életévükben, s csak ezt követően jelennek meg ismét a költőterületen, amit jól mutat az idén májusban Tunéziában megfigyelt két másodéves példány.

Kérjük, ha színes gyűrűvel jelölt kanalasgémeket figyelnek meg, próbálják meg leolvasni

A Madárgyűrzési Központban eddig összegyűjtött kanalasgém-megkerülések
(zöld: Magyarországon fémgyűrűvel jelölt madár megkerülési helye; piros: Magyarországon 2003-ban színes gyűrűvel jelölt madár megfigyelési helye; világos zöld: Magyarországon megkerült külföldi fémgyűrűs madár gyűrzési helye; rózsaszín: Magyarországon megfigyelt, külföldön színes gyűrűvel jelölt madár gyűrzési helye)

a gyűrűn lévő kódot, és jelezzék az adatot a Madárgyűrzési Központnak! A következő információkra van szükségünk: a megfigyelés helye, dátuma, a gyűrűk színe, elhelyezkedése, a rajtuk olvasható felirat, a megfigyelő neve és elérhetősége.

Halmos Gergő, Karcza Zsolt és Pigniczki Csaba

Fattyúszerkő

Magyar Madarászfutam és Terepmadarász Találkozó a Hortobágyon

2004-ben már a negyedik alkalommal kerül megrendezésre a Magyar Madarászfutam a terepmadarászok országos találkozójával egybekötve a Hortobágyon. Tradicionálisan szeptember első hétfőjén várjuk a résztvevőket.

Korábbi találkozók (2001 előtt) rendszeresen felmerült, hogy érdemesebb rendezvényünket minden évben hasonló időpontban és azonos helyszínen tartani. Több lehetőség közül végül a Hortobágyra esett a választás. A rendezés jogáért „versenybe szállt” a Balaton és a Villányi-hegység is, áprilisi időpontokkal. A választás több ok miatt esett végül a Hortobágyra és a szeptemberi hétfőre:

- a Hortobágy vonzereje nagy, képes több ember odacsábítására
- jobbak a szervezési adottságok
- a Hortobágyi-halastó (a verseny helyszíne) jól lehatárolható terület
- áprilisban több ember elfoglalt (felmérések, terepmunka).

A szervezésnél igyekeztünk egyéb, jeles dátumokat is kikerülni, mint a Madármegfigyelő Nap, szinkronok stb. A másik ok, amiért szeptember első hétfőjére esik a találkozó, hogy

ilyenkor még általában melegebb az idő, a résztvevők közül többen tudnak sátorozni.

Az eddigi találkozók általában szűk körben lettek meghirdetve, sok esetben meghívós rendszerrel. Ezen szintén változtattunk, igénybe vettük az MME által rendelkezésre bocsátott hirdetési lehetőségeket: a Madártávlatot és a levelezőlistákat. Ezek révén szélesebb körben hirdethettük meg a programot, több ember számára lehetővé téve a jelentkezést.

Szintén fontos változtatás volt, hogy a megszokott előadások mellett 2001-től egy 24 órás madarászversenyt rendeztünk meg, „Madarászfutam” néven. A verseny lényege, hogy 24 óra alatt melyik háromfős csapat tud több madárfajt megfigyelni a kijelölt területen (ez a Hortobágyi-halastó), szabályozott versenyfeltételek mellett.

Annak érdekében, hogy a résztvevők költségeit minimalizáljuk, több támogatót szerveztünk be.

Réti cankó

© IFF. OLÁH JÁNOS FELVÉTELEI

Fenyérfutók

A találkozó programja azonos keretek közt zajlik minden esztendőben. Első (csütörtök) este már megérkeznek az első madarászok. A korai, elszánt érkezőket a szervezők meleg vacsorára hívják meg. A találkozó hivatalosan péntek délután, előadásokkal kezdődik. Szombaton reggel 9 órakor indul a „Futam”, amely egészen vasárnap reggelig tart. A találkozót az eredményhirdetés zárja le.

A rendezvényünkön évről évre több madarász jelenik meg, hiszen rendkívül jó alkalom ez, hogy az ország különböző tájairól összeseregülő madarászok, szakemberek beszélgessenek és tapasztalatokat cseréljenek. Már az első évben jóval a várakozások feletti létszámban, 100 fölött volt a résztvevők száma, ami 2003-ban már meghaladta a 150-et. 2003-ban összesen 35 csapat indult el a Madarászfutamon. A terepmadarász találkozó jelenleg hazánk egyik legrangosabb és leglátogatottabb madarász eseménye, amit a szervezők különféle új programokkal és előadásokkal színesítenek évről évre.

Néhány szó az eredményekről. A 24 órás Madarászfutam alatt a Hortobágyi-halastó területén a megfigyelt madárfajok száma általában 150-160 közötti. A nyertes csapat minden esetben 120 madárfajnál többet észlelt; jelenleg a rekord 128 faj. A találkozó alatt jó néhány szórványos és ritka madár került már a madarászok távcsövei elé. A három év alatt rendszeresen, vagy alkalmilag megfigyelt ritka madarak: vörösnakú vöcsök, kis kárókatona, batla, üstökösréce, fakó rétihéja (rendszeres, általában évente több példány is), pusztai ölyv, halászsas, sarki partutó, fenyérfutó, sárjáró, kis póling, terekcankó, kőforgató, vékonycsőrű víztaposó, szerezsensirály, rozsdástorkú pityer,

Kőforgató

nagy fülemüle, tüzesfejű királyka, kis légykapó (rendszeresen, több példány).

Az eredményekből és a megfigyelt madárfajokból látszik, hogy a találkozó így kitűnő terepet szolgáltat az érdekes és ritka fajok tanulmányozására. De aki csak egy jót akar madarászni, vagy kikapcsolódni, annak is ajánljuk a szeptemberi hétvégét.

Az idei évben a Terepmadarász Találkozó időpontja **szeptember 2-5.** és ezen belül a IV. Magyar Madarászfutam időpontja **szeptember 4-5.**

Jelentkezni lehet:

- iffj. Oláh János, sakertour@freemail.hu, 06/309-957-765
Zalai Tamás, zalait@freemail.hu, 06/302-395-544
Harangi Mária, moszogo@freemail.hu, 06/304-133-919

A rendezvény fő szervezője a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület, további szervezők a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Hortobágyi Nemzeti Park és a Nimfea Természetvédelmi Egyesület. Mindenkit szeretettel várunk!

Zalai Tamás és iffj. Oláh János

Az I. Magyar Madarászfutam (2001) résztvevői

MAGYARORSZÁGON VADÁSZHATÓ MADÁRFAJOK FENNTARTHATÓ HASZNOSÍTÁSA

Több mint féleves együttműködés eredményeként elkészült – az Európai Unió kezdeményezése alapján – a Magyarországon Vadászható Madárfajok Fenntartható Hasznosítási Programjának végrehajtási terve. A végrehajtási terv összeállítását a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) koordinálta az Országos Vadvédelmi és Vadgazdálkodási Társasággal (OVVT) közösen. Kidolgozásában részt vettek a témában érdekelt hazai vadászati–vadgazdálkodási felsőoktatási intézmények, társadalmi szervezetek és minisztériumok szakemberei. A végrehajtási terv célja egy olyan programjavaslat bemutatása, amely a vadászható, illetve védett madárfajok hazai és átvonuló állományának hosszú távú fennmaradását segíti elő.

A program kimondja, hogy a vadászható madárfajok állományának, mint természeti erőforrásnak és nemzeti vagyonnak a „bölcshasznosítása” ösztársadalmi érdek. Megvalósítása a vadászat madárfajokra kifejtett hatásainak komplex elemzésében, a negatív hatások csökkentésében és a pozitív hatások erősítésében döntő szerepet játszhat.

A végrehajtási terv sikeres megvalósításának záloga a madárvédelmi és a vadászati–vadgazdálkodási szervezetek szoros együttműködése.

Az Európai Unió Bizottsága 2001-ben, a BirdLife International nemzetközi madárvédelmi szervezet és az Európai Unió Vadászati és Vadvédelmi Egyesületeinek Szövetsége (FACE) bevonásával párbeszédet kezdeményezett annak érdekében, hogy hosszú távú együttműködés alakuljon ki a vadon élő madarak védelmében, valamint bölcshasznosításában érdekelt európai szervezetek között. Ennek eredményeképpen egy 10 pontból álló intézkedéscsomag-javaslat került összeállításra, amely a Madárvédelmi Irányelv – az EU egyik alapvető természetvédelmi jogszabálya (79/409/EGK) – mellékleteiben szereplő vadászható madárfajok fenntartható hasznosítását hivatott elősegíteni.

A vadászható madárfajok állományait és élőhelyeit számos tényező veszélyezteti, elsősorban az élőhelyek, ezeken belül is főként a vizes élőhelyek megszűnése, degradálódása, felaprózódása. Ehhez járulnak még más, kedvezőtlen hatású emberi tevékenységek, többek között a nem bölcshasznosításon alapuló vadászat.

Ennek megfelelően, valamint a korábbi eredményes hazai kutatási tevékenység és vadgazdálkodási gyakorlat folytatásaképpen, a Fenntartható Hasznosítási Program tervezett tevékenységei három fő témakörbe sorolhatók:

- a faj- és élőhelykezelés tudományos megalapozása adatgyűjtéssel,
- gyakorlati vadgazdálkodási és természetvédelmi kezelési intézkedések elősegítése,
- környezeti nevelés, szakképzés és társadalmi tudatformálás.

A Fenntartható Hasznosítási Program magyarországi végrehajtási tervének összeállításakor az együttműködő szervezetek azt vizsgálták, hogy az Európai Bizottság által megfogalmazott javaslatok milyen módon alkalmazhatók a hazai viszonyokra. A végrehajtási terv kidolgozása során meghatározásra került a terv hazai javasolt tevékenységeinek listája, majd azok részletes leírása (probléma feltárása, résztevékenységek, becsült költség, ütemterv, termékek, „mértékök”, tervezett beruházások, személyi költségek részletezése). A végrehajtási terv megvalósításának tervezett ideje 4 év, amelyhez hazai és európai uniós támogatásokat szükséges elnyerni.

A kiadvány 200 példányban jelent meg és kerül terjesztésre az érdekelt szervezetek képviselői között.

Elkészítését a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium valamint az angol Királyi Madárvédelmi Egyesület (RSPB) támogatta.

MME TERMÉSZETBARÁTOK BOLTJA

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület üzlet nyitott Budapesten, Természetbarátok Boltja néven.

Cím: Budapest, XIII. ker., Katona József u. 35.

Telefonszám: (1) 270-2920

Nyitva tartás: H–P: 8.00–16.00

A boltban madárvédelmi berendezések, természetvédelmi kiadványok, túraruházat és egyéb felszerelések kaphatók. Az egyesület által működtetett bolt bevétele az MME közönségszolgálati tevékenységét erősíti.

Társadalmi ismertségünknek köszönhetően az egyesületet nagyon sokan keresik meg madár- és természetvédelmi kérdésekkel, problémákkal, és az érdeklődők száma folyamatosan növekszik; ez annak is köszönhető, hogy két éve elindult a népszerű *Madárbarát kert* program.

A közönségszolgálati tevékenység az egyesület környezeti tudatosságát növelő programjainak egyik fontos eleme, amelyet azonban csak pályázati támogatásból nem tudunk megoldani. A költségek egy részének fedezésére jött létre most a Természetbarátok Boltja. Aki tehát itt vásárol, az az egyesület tevékenységét támogatja!

TERVEZZEN LOGÓT!

Tervezzén logót az MME Környezeti Nevelési Szakosztálynak!

A tervezésnél két szempontra kell tekintettel lenni:

a logó gyerekek számára is érdekes, figyelemfelkeltő legyen fekete-fehér és színes nyomtatáshoz is használhassuk.

A terveket **2004. augusztus 31-ig** várjuk.

Cím: 1121 Budapest, Költő u. 21.

E-mail: vandor.barbara@mme.hu

A nyertes logó készítője MME-ajándékcsoportot kap ajándékba.

MADÁRBARÁT ÓVODÁK TÁMOGATÁSA

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) felismerve az óvodákban folyó környezeti nevelés fontosságát, Persányi Miklós környezetvédelmi és vízügyi miniszter támogatásával lehetőséget kíván biztosítani a hazai óvodák részére, hogy csatlakozzanak az egyesület *Madárbarát kert* akciójához.

A programba jelentkező intézmények részére a regisztráció ingyenes, továbbá lehetőségük van egy, az egyesület által ajánlott kerti berendezésekből (etető, odúk) és kiadványokból álló csomag igénylésére 5000 Ft értékben, amelynek postázási költségét szintén a támogatásból fedezzük. A támogatásban az intézmények a rendelkezésre álló keret erejéig, a jelentkezés sorrendjében részesülhetnek.

Hogyan lehet jelentkezni?

- Kérjük, hogy regisztráltassák az óvodát. A borítékra és az adatlapra jól láthatóan írják rá: Madárbarát óvoda program
- A Hírleveleinkhez mellékelt adatlapok segítségével évente legalább két alkalommal tájékoztassanak bennünket a kertben látott madarokról, a kertben végzett madárvédelmi tevékenységről.
- Helyezzenek el a kertben legalább egy mesterséges odút.
- Helyezzenek ki továbbá legalább egy másik madárvédelmi berendezést (etető, itató, fecskепelenka stb.).
- A kert egy részét madárvédelmi szempontok alapján alakítsák ki (fészkelésre alkalmas bokrok telepítése, lomb meghagyása, tápnövények ültetése, rovarirtó szerek mellőzése).

Az adatlap és a választható termékek listája letölthető a www.mme.hu honlap *Madárbarát kert* rovatából, vagy az MME titkárságától igényelhető. Az adatlapokat és a megrendelést is erre a címre küldjék el.

Cím: MME 1121 Budapest, Költő u. 21.; tel.: 1/275-6247; fax: 1/275-6267; e-mail: kert@mme.hu

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat fotópályázatot hirdet. A pályázat célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a mezőgazdaság által művelt területek természeti és kulturális értékeire, azokra a gazdálkodási eljárásokra, amelyek évszázadokon át megőrizték hazánk egyik legfontosabb örökségét, és a jövőben biztosíthatják annak továbbélését.

Pályázni az alábbi témakörökben lehet:

1. A vidéki táj és az ember (Az emberi tevékenység hatása a tájra, a táj változásai, élő kulturális kapcsolat a természeti értékekkel, tájjal.)
2. Nomád múltunk továbbélése: a legeltető állattartás (A legeltető állattartás és a természeti környezet, a legeltetés kulturális örökségei.)
3. Rég elfelejtett gazdálkodási módok felélesztése (Ártéri gazdál-

kodás, természetes-vízi halászat, rétgazdálkodás, legelőerdők, félvad gyümölcsösök stb.).

4. A vidék és a mezőgazdaság ma. (Napjaink problémái és jelenségei a vidéki ember szemszögéből.)
5. Kertkultúra és a természeti környezet (Az ember kertje és a táj, természeti értékek, fajok kapcsolata. Település és kert. Termesztett hagyományos fajták.)
6. Ifjúsági kategória (14 éves korig – a fenti kategóriák témáiban)

Pályázni bármely kategóriában az alábbi feltételeknek megfelelő pályamű beküldésével lehet:

1. Egy szerző témakörönként legfeljebb 5 képet, illetve 3 képsorozatot küldhet be.
2. Egy képsorozat maximum 5 képből állhat.
3. Beküldhető fekete-fehér és színes papírkép, legalább 24x30-as méretben, paszpartu és keretezés nélkül, vagy diapozitív leica és középformátumban.
4. Digitális állományt nem fogadunk el.
5. Pályázni csak a pályázati űrlap kitöltésével lehet. A pályázati űrlapot az MME Természetvédelmi Tanácsadó Központjánál lehet igényelni (e-mail: ttsz-info@ttsz.hu), ill. letölthető az MME honlapjáról (www.mme.hu).
6. Nevezési díj nincs.
7. A pályázat jelíges. A nevezési lapot egy lezárt borítékban kell mellékelni a pályamunkákhoz. A beküldött pályamunkákon csak a jelíget szabad feltüntetni (a papírképek hátoldalán, ill. a diapozitívok keretén).
8. A pályamunkákat **2004. december 31-ig** várjuk a következő címre: MME, 1121 Budapest, Költő utca 21. A borítékra írják rá: „TTSZ FOTÓPÁLYÁZAT”.

A legkiválóbb pályamunkák alkotói értékes tárgyjutalmakat kapnak, a pályázat szponzorai pedig különdíjakat ajánlanak fel számukra. További információ kérhető az MME ill. a TTSZ fentebb közölt címein.

EMLŐSATLASZ

33 szerző részvételével elkezdődött *A magyarországi emlősök atlasza* című könyv szerkesztése. A könyv remélhetőleg a jövő évtől lesz kapható. Jelenleg az elterjedési térképek szerkesztése folyik. Arra kérjük a madarász kollégákat, hogy bocsássák rendelkezésünkre a birtokukban lévő emlősfaunisztikai adatokat, hogy azokkal még teljesebbé tehesük az elterjedési térképeket. A vadászati jelentőségű fajokon kívül minden egyéb emlős hazai előfordulási adatát szívesen várjuk. Minimálisan a következő adatokat kérjük: fajnév, település, dátum, adatszolgáltató (ezen kívül a még pontosabb lelőhely, UTM, egyedszám, egyéb megjegyzés szintén szerepelhet). Az adatközlők neve természetesen fel lesz tüntetve a kötetben. A segítséget előre is köszönjük!

Az adatokat a következő címre kérjük: Bihari Zoltán, 4032 Debrecen, Böszörményi út 138., illetve bihari@helios.date.hu

A TŰSKEVÁRI-LEGELŐ és környéke

Tüskevár neve nem régi eredetű. A török dúlás idején elpusztult Nagyjenő nevű település, ekkor az emberek a berekbe menekültek és tüskés ágakkal védték magukat a pusztító csapatok ellen, a község így jött létre a mai helyén. A vasútállomás közelében (ahol a régi, román korban is lakott Nagyjenő volt) még a mai napig is kiszántanak római kori pénzérméket, valamint egy szarkofág is innen került elő. A '60-as években több régészeti ásatás volt ezen a vidéken.

A hajdanvolt legeltetés nyomait már csak részleteiben őrzi a Veszprém megyében, Tüskevár község határában található fás legelő. A településen a 8-as számú főútvonal halad keresztül, azonban ha letérünk bármelyik utcán, egy nyugodt, rendezett portákkal tagolt kis dunántúli községben találjuk magunkat. Jelenleg itt két lakott gólyafészek is található. A templomtoronyban néhány éve még gyöngybagoly költött, amely köpeteiből többször előkerült a vízipocok is; a falu alatt futó Torna-patak partján vadászhatott rá. A templom tözsomszédságában érdemes megtekinteni a gazdag helytörténeti gyűjteményt. Az épületben bemutatásra kerülnek az elpusztult 14. századi pálos kolostorból megmaradt középkori, és barokk kőfaragások is. A templomba belépve rögtön az ajtó feletti ábrázoláson láthatjuk az elpusztult

Nagyjenő templomát, másik festményen pedig a már említett kéttornyú monostort, amely a mai Barát-réten állt.

Utunkat az iskola mellett elhaladva folytassuk... kisvártatva kiérünk a már említett Barát-rétre. Itt érdemes elidőzni; tavasszal vízállásos időben a mocsári nőszírom sárga virágtömege fogad. A bokorsorból karvalyposzáta énekel, magányos korokon rozsdás csuk billeg, a réten – főképp az esti órákban – megszólalnak a réti tücsökmadarak. Ha várakozunk egy kicsit itt a rét szélénél, szerencsénk lehet az átrepülő fekete gólyához, amely a Tüskevári-erdőben költ. A temető előtt elindulhatunk három irányban, előtte pedig megsejmelhetjük a régi homokbányát, ahol néhány éve még 25 páros gyurgyalagtelep volt; sajnos ismeretlen okok miatt búcsút mondtak a tájnak

e madarak. Érdekes egy rövid kitérőt tennünk a legelő meglátogatása előtt: induljunk el egyenesen az úton, amely az erdőbe vezet! Itt idős tölgyesen át eljutunk a Képes-fához, amely a turistatérképen is jelölve van. A nevének eredete megragadó: egy szentkép található fakeretbe foglalva, a fa törzséhez erősítve. A hagyomány szerint talán már száz éve is lehet, hogy itt vesztette életét egy katona, azóta a falubeliek tiszteletben tartják e helyet, s talán ez mentette meg a fát az utókornak. Nevezetes famatuzsálem ez az idős tölgy, környezete romantikus fakerítéssel és idős

Tüskevár, kilátás a Barát-rétről

puszpángokkal határolt. Pár éve padokat és egy dúcetetőt helyeztek ide a falubeliek. Nyáron érdemes a padon ülve megpihenni, mert láthatunk darázsölyveket a terület felett, de a már említett fekete gólya is megjelenhet. A léprigók recsegő hangjai és a fitszfűzikék éneke megszokott itt költési időben. Télen az idős tölgyön lévő sárga fagyöngyökből lakmároznak a léprigók. Ha továbbhaladunk, a vadászház felé találkozhatunk hamvas küllőkkel – erre a legnagyobb esélyünk azonban február és március hónapokban van, ekkor hallatják hangjukat intenzíven.

Rövidke sétával induljunk vissza a Képes-fa irányába a temető felé, a már említett hármás elágazáshoz érve, és most induljunk el az erdő szélén haladó úton. Az itt lévő bokorsoron tövisszúró gébicsek költenek. A levegőben mezei pacsirták énekelnek, a réten a faluban költő fehér gólyák keresgélnek. Elhaladunk a dűlőút bal oldalán lévő sík terület mellett, amely érdekessége, hogy a második világháborúban katonai repülőterként szolgált, akkoriban a vízelvezetését is megoldották. A szegélyében egy telepített erdeifenyő-sor vezet, itt erdei fülesbaglyok szoktak változó számban telelni. A fenyők megpillantásakor érjük el a jobb kéz felől eső Tüskevári-legelőt. Itt több száz éves tölgyfák élnek, amelyek napjainkra sajnos egyre pusztulnak, egy részük pedig sajnos a fejszék martaléka lett. Az 1980-as évek közepén ősszel készítettem egy fényképet, amelyen egy szekér volt, a szekéren fonott kosarak sorakoznak, bőségesen megrakva a galagonyabokrok termésével, a szekér mellett egy hatalmas tölgyfa és egy gémeskút. Sajnos ez a fotó már csak emlék számomra, egy letűnt idő képe, mert a legelő legnagyobb tölgyfáját kivágták. Idős emberek még arról meséltek, hogy régen ezen a fán költöttek a fehér gólyák.

Térjünk vissza a jelenbe, és barangoljunk be a fás legelőt. A távolból halkan a búbosbanka „up-up-up” kiáltása hallatszik. Talán itt a leggyakoribb a környéken a tövisszúró gébicssel szomszédságot kereső, azzal gyakran azonos bokorban költő karvalyposzáta. E fajok a legelőn álló galagonya- és kökénybokrokon költenek. Érdekes keresgélni, mert találunk itt idős körtefát, hatalmas galagonyabokrot, és bár beerdősülve, de hatalmas törzsű tölgyfákat is. A hamvas küllő rikoltása tavasszal itt is megszokott. A késő délutáni órák elmaradhatatlan vendége a környéken költő, és itt rovarászó kabasólyom is. Az este közeledtével szarvasbogarak méretes hímje repkednek a fák között. A legelő szélső fájáról macskabagoly hangja hallatszik. Tavasszal kis apollólepkékkel szinte biztos találkozunk, de egy májusi kirándulás alatt a védett díszes tarkalepke is megfigyelhető barangolásaink során. A fás legelőről körültekintve a vulkáni eredetű Somló-hegy látványa emeli a táj hangulatát. Ha valaki télen kirándul erre, a tölgyamatuzsálemek behavazott látványa sajtáságos, bizarr formát kölcsönöz a fáknek, a girbegurba hatalmas ágak szinte megelevenednek a fantáziánkban. Ekkor nyugodt, csendes a hólepel alatt a táj, csak a süvöltők halk hangja szól néha bele e háborítatlan világba. Érdekes erre is kirándulni!

iff. Vasuta Gábor

Süvöltő

Macskabagoly

Karvalyposzáta

Mocsári nőszírom

© IFF. VASUTA GÁBOR FELVÉTELEI

A KERECSENDI BEREK-ERDŐ

Állandó erdőborítás melletti erdészkedés

Az állami tulajdonban lévő, 100 hektár körüli – természetvédelmi oltalom alatt álló – Berek-erdő botanikai értékeinek feltárásában Zólyomi Bálint szerzett elvülhetetlen érdemeket. Az erdőt tatárjuharos lösztölgyesnek (*Acereto tatarici* – *Quercetum pubescentis* – *roboris*) írta le 1957-ben, az Acta Botanica 3. számában, „Der Tatarenahorn – Eichen – Lösswald der Zonalen Waldsteppe” c. tanulmányában. Magyarul a Természet világa 1969/12. számában írt a témáról rövid összefoglalót, „Földvárak, sáncok, határmezsgyék és a természetvédelem” c. népszerűsítő cikkében.

Az ma már vitatható, hogy az erdőtársulás korábbi megjelölése az egész 100 hektárra igaz lenne, hiszen a terület a zárt cseres-tölgyesek és a lösztölgyesek határán fekszik, sőt egyes kisebb foltjain gyertyános-tölgyesek is díszlenek, mindez azonban a terület természetvédelmi értékéből semmit nem von le, és nagy botanikusunknak csak hálaival tartozhatunk.

A mai védett terület – részben geomorfológiai okok (szabdalt terep) miatt – minden bizonnyal elkerülhette környezetének sorsát, még az időszakos mezőgazdasági művelésbe vonást is, így fennmaradhattak a löszerdők karakternövényei, mint a macskahere (*Phlomis tuberosa*), hengeres peremizs (*Inula germanica*), illetve az ezen erdőkben gyakran elforduló ún. jellemző lágyszárúak, így a sárgás sás (*Carex michelii*), bugás macskamenta (*Nepeta pannonica*), magas gyöngyperje (*Melica altissima*), tarka nőszirm (*Iris variegata*), bársonyos tüdőfű (*Pulmonaria mollissima*).

A második világháború előtt az erdőt rövid vágásfordulós (30 év) sarjerdőgazdálkodással kezelték, az államosítás után tervek születtek szálerezetű gazdasági erdővé alakítására.

Az 1960-as védetté nyilvánítást követően az erdőgazdasági jellegű beavatkozások minimálisra korlátozódtak, a cserjésedés folyamata felerősödött, a virágos növények visszaszorultak.

Az 1980-as évek tölgyesáradásakor a tölgy elegyaránya lecsökkent, a cserje vált uralkodó fafajjává, a kiszáradt illetve kilopott tölgyek helyén tovább folytatódott a cserjésedés.

Az Egri Erdészet a kiszáradt, kilopott néhány négyzetméteres foltot 1997-ben eltávolította a zömmel mezei juharból és galagonyából álló cserjeszintet, és mintegy kéttucatnyi kocsa-

nyos tölgy csemétét ültetett. 1998-ban további kis területeken végezte el az előbbihez hasonló csemeteültetést. Azóta évente rendszeres munka folyik a terület többszintű, többkorú erdőállományá történő alakítására.

A tervezett állománykép csoportos szerkezetű, többkorú, elegyes, helyenként kis kiterjedésű löszpusztarétekkel is változó lösztölgyes kialakítása, amely e tájra a múltban jellemző lehetett.

Az erdő üzemterv szerinti, évi mintegy 500 m³-es növedékből (fatömeg-gyarapodás) 150-160 m³ mennyiséget kíván kitermelni. Így biztosítottnak látszik a megfelelő mennyiségű lábon álló, illetve ledőlt holt fa jelenléte is.

A fakitermelések kizárólag irányított döntéssel valósulnak meg, néhány, elsősorban cserje faegyed eltávolításával, ott ahol a lombkorona záródásának hiánya már egyébként is fennáll. Tölgyet egyelőre nem vágunk ki. Az így kiképzett lékek (anyaállomány nélküli foltok) nagyjából ellipszis alakúak, nagyobb átmérőjük nem haladja meg a 30 métert, és a déli nap sugárzására merőleges. Egy-egy évben az egész területen 4-5, előbb leírt léket alakítunk ki.

Az állományalkotó tölgyek közül a molyhos tölgyet, az olasz tölgyet, a csert és a magyar kőrist kizárólag az anyafákról lehulló magokból (makkból) kívánjuk felújítani, míg a kocsányos és kocsánytalan tölgyet főleg természetes úton (lásd előbb), szükség szerint csemeteültetéssel kívánjuk fenntartani.

A fő fafajok ápolását (a cserje-visszaszorítást) csak olyan mértékig hajtjuk végre, amennyire az feltétlenül szükséges. Lehetőségeink szerint a nyiladékok és tisztások időszakos kaszálásával segíteni kívánjuk a fényigényes, ritka (védett) lágyszárú növények virágzásának feltételeit is.

A most már több éves, üzemi szintű kísérlet (mondhatnám gyakorlat) igyekszik megcáfolni azt a sok erdész szakemberben meglévő vélekedést, hogy a fényigényes tölgy csak nagy területen újítható fel eredményesen. A mezőgazdasági kultúrsivatagban elterülő erdőmaradvány a növények mellett számos védett állatnak – köztük sok madárnak is – menedékhelye. 2003-ban 10 db, szalakóta fészkelésére alkalmas odút is kihelyeztünk, idén összesen pedig 100 db A, B, és C típusú odú kihelyezését tervezzük.

Az Egri Erdészet kezdeményezte a Bükk Nemzeti Parknál (mint természetvédelmi kezelőnél) egy közös bemutató- és oktatóhely kialakítását is.

Természetesen sokunkban felmerülhet a kérdés, hogy nem az erdő érintetlenül hagyása szolgálná-e legjobban a természetvédelem érdekeit. A mai ismereteink szerint azt kell mondanunk, hogy nem. A terület annak ellenére ugyanis, hogy nem volt mezőgazdasági művelés alatt, már csak kis kiterjedése miatt is roppant erős antropogén hatás alatt áll. Mellette vezet a nagy forgalmú 3-as út, a gépjárműforgalom jelentős nitrogén-kibocsátást okoz. A környező mezőgazdasági területekről folyamatos a műtrágya-bemosódás. A visontai külszíni fejtés és az autópálya-építéshez nyitott anyagnyerőhelyek miatt jelentős a térség víztelenedése. A múltban megtelepítették az

akácot, amelynek eltávolítása önmagában is komoly erőfeszítést kíván.

Az összbemutató azt sugallja, hogy ésszerű tevékenységgel a kívánt cél fenntartható, emberi beavatkozások nélkül viszont a degradálódás elkerülhetetlen.

A vázolt munka megismerésére szívesen látjuk az érdeklődőket, köszönettel fogadjuk a hasznos tanácsokat és várjuk olyan egyetemisták jelentkezését is, akik néhány ellentmondásnak tűnő probléma megoldására felajánlják segítségüket.

Címünk: Egererdő Rt. Egri Erdészete,
3304 Eger, Tárkányi u., Tel: 36/410-734

Garamszegi István

Fürödni jó!

Persze csak ott és annak, ahol és akinek erre lehetősége nyílik. A napokban éppen akkor jártam a Gellért-hegyen, amikor egy kertész hosszú tömlővel a bokrokat locsolta. A víz csillogva, hívogatóan folyt végig a sétaút mellett kiképzett keskeny betonvályúban, és egy élelmes fekete rigó nyomban élt is az adódó lehetőséggel. Odaröppent, beleugrált a neki is csupán térdig érő vízbe, majd tollait felborzolva próbálta megmártani magát. Szorgalmasan rázkódott, de legfeljebb a hastollai lettek vizesek, amikor pedig a kertész néhány perc múlva a locsolót másfelé fordította, az a kevéske víz is elapadt. Mire a következő madár, egy barátka is odarepült, őt már csak a nedves beton fogadta. Szomorú volt látni, amint fürdeni próbál, előrehajolva paskolta volna magára a vizet, ahogyan azt egy tócsában is tette volna, de persze mindhiába: csak a levegőt verdeste. Száraz maradt, és bizonyára nagyon csalódottan elrepült.

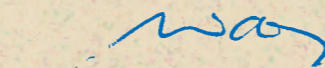
Az idei tavasz – és eddig a nyár is – bővelkedett esőben, a madaraknak többnyire volt hol inniuk és fürödniük. De ha a tavalyi forró, aszályos évre gondolok, ami bármikor újra megismétlődhet, a helyzet sokkal rosszabb, elszomorító.

Nem véletlen, hogy a Gellért-hegyről a barátposzáták és a csilpcsálpfűzikek többnyire nyomban a költések befejezte után eltűnnek. Olyan helyet keresnek, ahol vizet találnak, ahol a kánikulák idején is lehet inni és fürödni. A kutyasétáltatók jóvoltából korábban egy-egy csöpögőre állított kerti csap alatt kis tócsa képződhetett, amely környékén az augusztusi-szeptemberi vonulás idején szinte sorbanálltak a légykapók, fűzikek, cinegék, rigók, meggyvágók, zöldikék és a többi, a Gellért-hegyet felkereső, azt útbaejtő madár.

Tavaly, a nagy szárazság idején egy csepp víz nem sok, annyi sem volt a hegyen, még a csúszdáknál lévő, a gyerekek – és nem a madarak – számára kihelezett csapot is leszerelték. Érdekes, hogy ugyanakkor például a Népligetben a rigók és poszáták több helyen is találnak állandó fürdőt maguknak. Igaz, hogy ott dolgozik Pesti László úr, aki kertészként nemcsak a növényekre, de a madarakra is gondol, az ő sorsukat is szívügyének tekinti. Télen folyamatosan eteti őket, az ivó- és fürdővíz pedig egész évben rendelkezésükre áll.

Jártam németországi és svájci közparkokban, ahol állandó vizű kis medence várta a madarakat, és láttam az ott sétáló embereket is, akik gyönyörködtek a pancsoló tollasokban. E lehetőség biztosításának költségkihatása minimális, természetvédelmi, oktató-nevelő jellege viszont óriási. Miért nem lehet ezt nálunk is megcsinálni a városi közparkokban? Nem értem... és biztosan nem értik a madarak sem.

Budapest, 2004. június 30-án

Schmidt Egon

Fekete bodza

A bodza különleges levelű kertészeti változata a *Sambucus nigra* 'Laciniata'

A madárbarát kert nemcsak fészkelő- és búvóhelyet, hanem táplálékot is biztosít a tollas vendégek számára. Ősszel, a vándorútra készülő énekesmadarak egyik legkedveltebb tápláléka a bodzabogyó, így a bodzatelepítéssel bizonyosan sokféle madarat sikerül kertünkbe csalogatni. Megfigyelések szerint e cserjefaj termése hatvannál is több madárfaj eledele.

A bodzafélék családjába többségében mérsékelt övi cserjék vagy fás szárú kúszónövények tartoznak. Leveleik általában egyszerűek, keresztben átellenesen állnak. Virágjuk felépítésében 4-5 cimpájú csésze és csővé forrt párta vesz részt, öt porzószállal. Alsó állású magházukból bogyó vagy csonthéjas, ritkábban toktermés fejlődik. Hazai őshonos cserjénk (3 bodza-, 2 bangita- és 3 loncfaj) mellett sok szép, e családba tarozó díszcserje (külhoni bangiták, loncok, hóbogyó, rózsalonc stb.) virít kertjeinkben.

A fekete bodza (*Sambucus nigra*) talán a legnépszerűbb, gyógyhatásáról jól ismert cserjénk. Az Alföld legszárazabb helyeit kivéve mindenütt, üde lombdőkben, erdőirtásokon, akácokban és gyomtársulásokban egyaránt rábukkanhatunk nagy, sűrű lombú, természetes bokraira, helyenként akár a 10 métert is elérő, kisebb törzsű fáira. Kérge szürkésbarna, barázdált, hajtásai eleinte szögletesek, majd hengeresek, feltűnően paraszemölcsösek. Belük vastag, puha, fehér, míg rokonáé, a fürtös bodzáé narancsbarna. Átellenesen álló levelei nagyok, 5-7 levélkéből, páratlanul szárnyaltan összetettek. A levélké tojásdad hosszúságúak, fűrészes szélűek. Virágzata végálló, lapos, sátorozó bogernyő. A virágok aprók, öttagúak, sárgásfehérek,

jellegzetes illatúak, jóval a lombfakadás után nyílnak. Termése hárommagvú, fényes, fekete, lédús, csonthéjas bogyó. Nyersen nem ehető, a madarak azonban, mint mondtuk, nagyon kedvelik, s ezzel a bodza terjesztésében is nagy szerepet vállalnak. Európa- és Ázsia-szerte, főleg nitrogénben gazdag talajú élőhelyeken elterjedt faj, de igen régóta kerti kultúrába vont dísz-, gyógy- és festőnövény is egyben.

Illatos, friss virágából aromás üdítőital, „bodzapezsgő” és szörp készül, sőt édességekbe, mártásokba is keverik. Szárított virágát meghűlés, köhögés, szénanátha, izületi bántalmak és székrekedés elleni teakeverékekbe teszik. Borotválkozás utáni arcvizek, szemfrissítő arcmosók készítésére is alkalmas. Bogyóját szörp és lekvár főzéséhez gyűjtik, de gyümölcssteákhoz is vegyítik. Fekete termésével festették ibolyáskékre a vásznat, gyapjút, sőt a bort és a gyümölcszseléket is, leveléből, kérgéből, pedig sárga színezéket nyertek. Levele zúzódások, rándulások, gyökere vesepanaszok kezelésében használatos. A keleti orvoslás a bodza hatóanyagait törések, izomgörcsök gyógyításánál használta fel.

Gyors növekedésű cserjefaj, amely akár 100 évig is él. 5-6 éves korában fordul termőre. Üde talajra érdemes telepíteni, mivel nitrogénkedvelő; komposztomb mellé, vagy egyéb, szerves maradványokban gazdag talajra is lehet ültetni.

Fráter Erzsébet

© GÓR ANDRÁS

© FRÁTER ERZSÉBET

ÉHES FIÓKASZÁJAK

A madarak fiókait két nagy csoportra oszthatjuk: *fészekhagyókra* és *fészeklakókra*. A fészekhagyók fiókái tollasan kelnek ki a tojásból, majd a kikelést követően hamarosan elhagyják a fészket. Némelyek, így például a vöcsök-, guvat-, sirály- és lilefélék fiókái önálló zsákmányszerzésre még nem képesek, ezeknek szülei hordják a táplálékot, azonban a récék, ludak, tyúkfélék utódai már az élelmet is önállóan szerzik, szülei feladata csupán az utódok terelgetésére, „tanítására”, a ragadozóktól történő megvédésre korlátozódik. A fészekhagyók fiókái a tojásban hosszabb ideig tartózkodnak, s ezzel nagyobb fejlettségre tesznek szert, a fészeklakók fiókái viszonylag rövidebb ideig fejlődnek a tojásban, csupaszon kelnek ki, és teljesen szüleikre vannak utalva: azok hordják a fészekben tartózkodó kicsinyeik

Erdei pacsirta Nádirígó Hantmadár Kakukk

Süvöltő Meggyvágó Énekes rigó Széncinege

szájába a táplálékot, és ők védik az utódokat a környezet viszonyosságaitól (hideg, hőség, eső, ragadozók) is.

Ahogy a madarak által épített fészkek alakja és szerkezete fajonként változik, ugyanúgy a fészekben tatógó fiókák szájmintázata is jellemző az adott fajra.

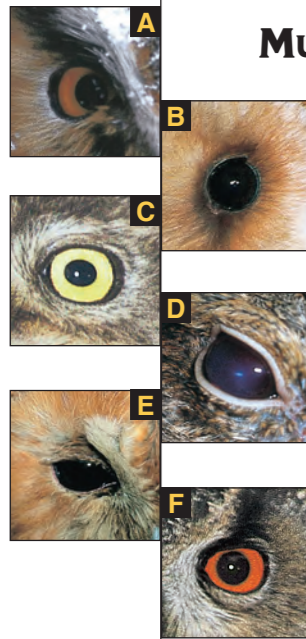
Értelemszerűen nem mellékes, hogy milyen színű a fiókák tatógó szája, hiszen ez ingerli a táplálék átadására a fészekhez érkező szülőket. Akadnak egyszerű citromsárga szájbélésű fiókák, más fajoké lehet narancssárga, megint másoké akár kékes vagy lilás foltokkal tarkított. A fajok egy részénél még a nyelv is mintázott, rajta különféle sötét foltok sorakoznak. Akadnak olyan madarak is, főleg a sötét helyen, például faodvakban vagy zárt fészkekben fiókat nevelők között, amelyeknél a kicsinyek szájában fényvisszaverő irizáló, szinte „világító” foltokat találunk – ezek „irányítják” a rossz látási körülmények között a táplálékot átadó öreg madarakat a tatógó fiókákhoz.

A koldulás mestere a kakukkfióka, amely különösen élénk színű, narancssárga száját hatalmasra nyitva követeli ki magának mostohaszüleitől a táplálékot.

U.P.

Rejtvény

MUTASSAD A SZEMED!

A képeken különböző, éjszaka aktív madárfajok szeme látható. Párosítsd a fajnevek sorszámaát a képekkel!

1. uhu
2. kuvik
3. gyöngybagoly
4. macskabagoly
5. erdei fülesbagoly
6. lappantyú

A megfejtéseket **augusztus 20-ig** várjuk az MME címére: 1121 Budapest, Költő utca 21.

A *Madártávlat* 2004. május-júniusi számában feladott rejtvény helyes megoldása: 1-E, 2-A, 3-F, 4-B, 5-C, 6-D. A kakukkfióka a nádirígó fészékében volt látható.

Nyerteseink:
Barki Márta, Bük;
Gyalus Márk, Seregélyes;
Sarlós Dávid, Budapest.
 Nyereményük az *Élvilág* Könyvtár sorozat *Vízi gerinctelenek* c. kötete. Gratulálunk!

LEGYEN MME-TAG!

Az egyesület aktív tagjai és szakemberei időt és fáradságot nem kímélve dolgoznak céljaink megvalósításában. Bizonyosak vagyunk abban, hogy tagjaink, partnereink méltán lehetnek büszkéek munkájukra, és elmondhatják, hogy az MME támogatásával jelentős mértékben hozzájárultak hazánk természeti értékeinek megóvásához.

Tagjaink

- kézhez kapják a *Madártávlat* c. folyóiratot
 - részt vehetnek az egyesület rendezvényein
 - táborainkban, madárvártáinkban megismerkedhetnek a madár- és természetvédelem kérdéseivel
 - kedvezményesen hozzájuthatnak az MME saját kiadású könyveihez, plakátjaihoz, egyéb kiadványaihoz
 - lehetőséget kapnak arra, hogy kapcsolatot teremtsenek hasonló gondolkozású emberekkel
 - ismereteiket a madarakról kibővíthetik, elmélyíthetik
 - kedvezményesen látogathatják az MME érdekeltségű területeket
 - az Interneten való jelenlétünknek köszönhetően részt vehetnek egy madarász-levelezőlistán
 - a családi tagságot választó tagok között minden év végén ajándékokat sorsolunk ki
 - 14 éven aluli tagjaink részt vehetnek a Madarász Suli programjában, szintén sorsolunk ajándékokat
 - élhetnek az Alapszabályban foglalt jogaikkal
 - kapcsolódhatnak az MME programjaihoz.
- MME belépési adatlap letölthető az egyesület honlapjáról, illetve igényelhető az egyesület címén: 1121 Budapest, Költő u. 21.

Tel.: 1/275-6247, Fax: 1/275-6267

MADÁR TÁVLAT

Matyikó Tibor a *Madártávlat*ban gyakorta publikáló grafikus, számos korábbi lapszámban jelentek meg illusztrációi.

Dolgozott már természetvédelmi őrként és természetfotósként is, az ott szerzett tapasztalatai mind segítik a grafikus munkáját is. Önszorgalomból sajátította el a rajzolás és festés fortélyait, s amint a most bemutatott képek mutatják: nem kevés sikerrel! Tusrajzaival és festményeivel kiállításokon, folyóiratokban és könyvekben egyaránt találkozhattak már a természetbarátok.

Matyikó Tibor megvásárolható képeiről érdeklődni a 06-20/482-76-47-es telefonszámon lehet.

Hamvas küllő

Dámvad

Verébfiókák

©JACEK RUTA

FOTÓPÁLYÁZAT

A Bayer Hungaria idén először Magyarországon is megrendezi környezetvédelmi fotópályázatát, amelynek címe idén:

„Fókuszban a környezetvédelem: a víz”

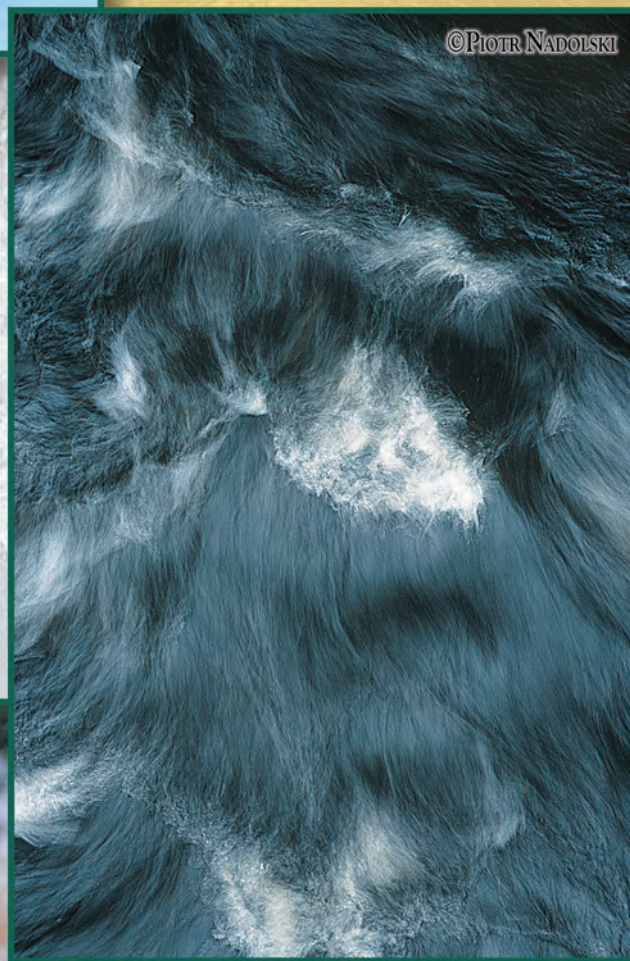
A pályázat teljesen nyílt, a rendező egyaránt várja amatőr és profi fotósok, fotóművészek munkáit.

A pályázat beadási határideje **2004. augusztus 28.**
DÍJAK ÖSSZESEN 800 000 FT ÉRTÉKBEN!

©HENRYK JANOWSKI

©PIOTR NADOLSKI

A pályázat szabályzata és a jelentkezési lap letölthető www.bayerhungaria.hu címen. A díjnyertes képeket és a zsűri által kiválogatott további legjobb pályaműveket a Bayer Hungaria kiállításon mutatja be a közönségnek.

Felvilágosítás: 06-70-578-37-16 vagy (06-1) 487-41-76; e-mail: zoltan.hoffmann.zh@bayer-ag.de

Támogatók:

Magyar Nemzet

Magyar Narancs

index
www.index.hu

Heti Válasz